

K R O N I K A

Międzynarodowa konferencja naukowa

Konflikt pokoleń a różnice cywilizacyjne w języku i literaturze czeskiej, Racibórz 1–2.09.2011 r.

W dniach 1–2 września 2011 r. odbyła się w Raciborzu międzynarodowa konferencja naukowa poświęcona problematyce konfliktu pokoleń i różnic cywilizacyjnych utrwalonych w języku i literaturze czeskiej. Konferencję zorganizowały dwie jednostki: Zakład Filologii Słowiańskiej Instytutu Neofilologii PWSZ i Zakład Języków i Literatur Zachodniosłowiańskich Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Do gmachu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu przybyło prawie 60 naukowców z kilku ośrodków uniwersyteckich polskich, czeskich i austriackich. Na konferencji bowiem wygłoszono 54 referaty (z czego jeden był odczytany w części plenarnej pod nieobecność referenta), które były zgrupowane w dwa bloki: literaturoznawczy i językoznawczy. Blok językoznawczy tworzyły sekcje: „Kultura a język czeski”, „Pokoleniowe zróżnicowanie słownictwa”, „Akty mowy jako jeden z czynników »pokoleniowego« rozwoju języka czeskiego”, „Odmiany i style językowe jako wyraz opozycji tradycji i współczesności”. Blok literaturoznawczy zaś tworzyły sekcje: „Nowe (pokoleniowe) odczytania literatury czeskiej”, „Motywy i prądy literackie jako wyraz buntu nowego pokolenia” i „Literackie spotkania pokoleń”.

Racibórz jako miejsce organizacji konferencji bohemistycznych ma swoją tradycję. Tutaj bowiem już od 2005 roku co dwa lata odbywają się naukowe spotkania polskich i czeskich bohemistów literaturoznawców i językoznawców. Ich pomysłodawcą i głównym organizatorem jest prof. dr hab. Mieczysław Balowski, kierownik Zakładu Języków i Literatur Zachodniosłowiańskich Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i kierownik Zakładu Filologii Słowiańskiej Instytutu Neofilologii PWSZ w Raciborzu. Nad tegorocznym przedsięwzięciem patronat honorowy objęli Jan Sechter, Ambasador Republiki Czeskiej w Warszawie i Mirosław Lenk, Prezydent Miasta Raciborza.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Rektor PWSZ w Raciborzu, prof. dr hab. Michał Szepelawy, który witając gości, wyraził zadowolenie, że te spotkania bohemistyczne mają już 6-letnią tradycję i będą w przyszłości kontynuowane. Gości powitał także dyrektor Instytutu Neofilologii, doc. dr Daniel Vogel, stwierdzając, że Instytut czuje się zaszczycony z powodu uczestnictwa w konferencji tak dużej grupy

czeskich bohemistów, a także życząc zgromadzonym owocnych obrad. Następnie przekazał prowadzenie konferencji prof. dr. hab. Mieczysławowi Balowskiemu.

Uczestnicy skupili się na dwóch zagadnieniach: pokoleniowości w literaturze i w języku, wykazując wpływ różnic mentalnych, doświadczeń oraz biologicznej strony człowieka na konceptualizację rzeczywistości zapisaną w języku i w literaturze (zapatrywania, oczekiwania, konflikty). Elementy te widać choćby na przykładzie sinusoidy okresów literackich, która w ostatnim wieku stała się bardzo nieregularna (wpływ kultury społeczeństwa postmodernistycznego), czy choćby w języku (rozbieżności między językiem ogólnym a językiem młodzieży, powstawanie gwar i żargonów itd., a także wulgaryzacja języka, będąca wynikiem zaniku wśród młodzieży tradycyjnych wartości).

Również drugi zasadniczy problem – rozwój cywilizacyjny – miał i ma zasadniczy wpływ na rozwój literatury i języka. Widać to choćby w intertekstualności, otwarciu na kultury obce, czerpaniu z dziedzictwa kulturowego cywilizacji nieeuropejskich itd. Natomiast w języku widoczne to jest w płaszczyźnie słowotwórczej i leksykalnej, a także w zmianie pozycji języka literackiego względem języka potocznego, w tworzeniu nowych socjolektów czy zwiększeniu ilości zapożyczeń, co w takim stopniu nie miało miejsca w języku czeskim do 1989 r. itd.

Obrady plenarne zainaugurowała prof. PhDr. Marie Čechová, DrSc. z Uniwersytetu Jana Evangelisty Purkyněgo w Ustí nad Labą, która w swoim referacie (*Jsmě vrstevníci, současníci, nebo různé generace? Vztahy mezi pojmy generace, současníci, vrstevníci*) dokonała systematyki pojęć *generace*, *současník*, *vrstevník*. Wskazała na ich współzależność i odmiennost, a także ich terminologiczne nacechowanie. Kolejny referat (*Sřídání generací v české literární beletrii*) autorstwa prof. PhDr. Aleš Hamařa, DrSc. z Uniwersytetu Południowoczeskiego w Czechach Budziejowicach został odczytany przez doc. PhDr. Vladimíra Novotného, Ph.D., ponieważ jego autor z powodu choroby nie mógł przyjechać do Raciborza. Jednak tematyka referatu była na tyle ważna i aktualna, że organizatorzy postanowili zapoznać uczestników z tym referatem. Chodziło o zmiany generacyjne w czeskiej literaturze, zależność nie tylko biologiczną, ale tematyczną, typologiczną i ideową.

Pierwszą część konferencji zakończył referat *Różnice kulturowe i pokoleniowe w języku i w literaturze czeskiej* prof. dr. hab. Mieczysława Balowskiego, reprezentującego poznańską i raciborską bohemistykę. Autor wyszedł w nim z pojęć socjologicznych i odniósł je do zjawisk w literaturze (zmienność prądów i epok literackich) oraz w języku (zanik lub wprowadzenie poszczególnych elementów językowych wskutek zmiany pokoleń, rozwoju techniki, kultury czy myśli filozoficznej).

Po obradach plenarnych nastąpiły prezentacje referatów w sekcjach. Część językoznawczą rozpoczęła sekcja „Kultura a język czeski”. Jako pierwszy wystąpił doc. PhDr. Karel Komárek, Ph.D. z Uniwersytetu F. Palackiego w Olomouci, który mówił o pokoleniowych różnicach w postrzeganiu dawnych odmian czeszczyzny (*Generační rozdíly ve vnímání starších podob češtiny*). W ten sposób wprowadził

aspekt diachroniczny do badań nad zaproponowanym przez organizatorów tematem. Również doc. PhDr. Naďežda Kvítková, CSc. z Uniwersytetu Karola w Pradze włączyła się w propozycję swego poprzednika i przedstawiła językowy obraz etapów życia ludzkiego w referacie *Sedmero věků člověka* na przykładzie utworu Jana Amosa Komeńskiego *Orbis sensualium pictus*. Z kolei PhDr. Robert Dittman, Ph.D., reprezentujący również praski uniwersytet, omówił czeszczyznę pisaną po hebrajsku do wieku XIV (*Čeština zapsaná hebrejským písmem do 14. století*). Natomiast mgr Kateřina Voleková z Akademii Nauk Republiki Czeskiej w Pradze w swoim referacie *K latinsko-německo-českým slovníkům 15. století* przedstawiła przegląd XV-wiecznych łacińsko-niemiecko-czeskich słowników, zwracając uwagę na zmiany spowodowane rozwojem cywilizacyjnym.

„Pokoleniowe różnice słownictwa” były tematem przewodnim dla językoznawców w obradach popołudniowych. Rozpoczął je dr Miroslav Vepřek, Ph.D. z ołomunieckiego Uniwersytetu F. Palackiego, który w referacie *Sémantické okruhy »stáří« a »mládeži« ve staroslověnsčině a ve staré češtině* skupił się na kręgach semantycznych kategorii STARY I MŁODY w języku starosłowiańskim i staroczeskim. Kolejną zaś przedstawicielką Akademii Nauk Republiki Czeskiej w Pradze, PhDr. Alena M. Černá, Ph.D., w referacie *»Starý« a »mladý« – generační střet ve staročeské slovní zásobě* omówiła problem ścierania się kategorii pokoleniowości w słownictwie staroczeskim w oparciu o zderzenie leksemów *stary* i *mlody*. Mgr Šárka Pešková z Uniwersytetu J. E. Purkyniego w Usti nad Łabą w swym wystąpieniu (*Slovní zásoba z časové perspektivy*) zwróciła uwagę na zmianę percepcji leksyki narodowej w perspektywie czasowej, nie zawsze bowiem te same wyrazy są odczytywane tak samo, co jest spowodowane nie tylko rozwojem cywilizacyjnym, ale także mentalnym. Ten aspekt brzmiał również w referacie *Co na srdci – to na jazyku* doc. PhDr. Lumily Zimovéj, CSc. z Uniwersytetu J. E. Purkyniego.

W kolejnych wystąpieniach autorki analizowały konkretną leksykę. Np. reprezentantka Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej dr Ewa Michalska dokonała analizy porównawczej terminologii komputerowej w komunikacji młodych pokoleń Czechów i Polaków (*Počítačová terminologie a její postavení v běžné komunikaci mladé generace Čechů a Poláků*), a dr Agata Ostrowska-Knapik również z Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej omówiła stan czeskiego slangu medycznego w aspekcie diachronicznym (*Czeski slang medicyny dawniej i dziś*). Referat dr Grzyńny Bałowskiej zaś (*Czeska frazeologia z komponentem ZWIERZĘ w XIX i XX wieku*) był poświęcony czeskim porównaniom z elementem zoonomicznym w czeszczyźnie dziewiętnasto- i dwudziestowiecznej. Tę sekcję zamykał referat *Porovnání Světlavičky od Elišky Krásnohorské s německým originálem spisovatelky Emmy von Rhoden Der Trotzkopf* wygłoszony przez prof. Mag. Hanę Sodeyfi z Uniwersytetu Wiedeńskiego. Jego autorkami były prof. Hana Sodeyfi i dr Marie Gruscher-Mertlová.

„Literackie spotkania pokoleń” to temat pierwszej sekcji literaturoznawczej, która rozpoczęła obrady równoległe do sekcji językoznawczej. Jako pierwszy wystąpił doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D. z Uniwersytetu w Pardubicach z referatem *Troji rekviem za generaci otců*, następnie mgr Pavel Horký z Uniwersytetu J. E. Purkyniego w Usti nad Łabą omówił pokoleniowe starcia w prozie Emila Hakla (*Generační střetávání v prózách Emila Hakla*). Kolejną referentką, prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc. z Uniwersytetu Ostrawskiego w swoim referacie *Generační výpověď v tvorbě Jana Balabána* podjęła się charakterystyki powieści pt. *Zeptej se táty* ze szczególnym uwzględnieniem tematyki pamięci historycznej i tożsamości w aspekcie różnic pokoleniowych. Obrady dopołudniowe zamykał referat *Generační střet Miloše Martena a F. X. Šaldy* mgr Jany Šrubařovéj, która omówiła problematykę pokoleniowości w prozie Miloša Martena i Františka Xsavera Šaldy.

Po przerwie jako pierwsza wystąpiła mgr Lucie Maršíková z Uniwersytetu Karola w Pradze, przybliżając w referacie *Česká literární kritika na přelomu 19. a 20. století* sytuację czeskiej krytyki literackiej w omawianym okresie. Natomiast mgr Jindra Hylmarová z Uniwersytetu Ostrawskiego zajęła się pamiętnikami Heleny Čapkovéj, wskazując na nie jako na przykład kobiecej wypowiedzi pokoleniowej (*Memoáry Heleny Čapkové jako generační výpověď ženy*). Mgr Zdeněk Brdek z Uniwersytetu Południowoczeskiego w Czeskich Budziejowicach zaś w referacie *Generace tzv. českých existencalistů z přelomu 30. a 40. let 20. století* omówił pokolenie poetów, którzy w trudnym historycznym monencie XX wieku skupili się wokół Kamila Bednařa. Kolejnym referentem był mgr Martin Šíp z Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie. Jego wystąpienie (*Aspekt generační v historické próze 60. let*) dotyczyło zagadnień pokoleniowości w wybranych dziełach prozy historycznej lat sześćdziesiątych. Następnie głos zabrały reprezentantki Uniwersytetu J. E. Purkyniego w Usti nad Łabą. Prof. PhDr. Dobrava Moldanová, CSc. w referacie *Generace »Tváře« a »Sešitů«* prezentowała twórczość przedstawicieli młodego pokolenia, publikujących w czasopismach w latach sześćdziesiątych XX wieku. Mgr Daniela Bystřická zaś w wystąpieniu pt. *Dějiny recepce Vaculíkova »Českého snáře« v generačních souvislostech* przybliżyła losy recepcji powieści Ludvíka Vaculíka *Český snář*, podkreślając silny związek samego dzieła z procesem jego recepcji. Obrady zakończyły dwa wystąpienia polskich bohemistek: dr Aleksandry Pająk z Uniwersytetu Opolskiego, która w referacie zatytułowanym *Młody bohater w starciu z historią* wskazała na polskie badania w tym zakresie, oraz dr Joanny Maksym-Benczew z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, która w referacie *Recepcja literatury pokoleniowej w »Kritickim měsíčníku«* wykazała pewne podobieństwa do funkcjonowania w tym zakresie czasopism „Tvář”, „Sešity” i „Kritický měsíčník”.

Po tej intensywnej naukowej wymianie poglądów, uzupełnionej oczywiście wieloma dyskusjami w sekcjach, uczestnicy konferencji spotkali się na uroczystej kolacji, która dała wytchnienie przed kolejnym dniem obrad.

Drugiego dnia naukowy dyskurs polskich, czeskich i austriackich bohemistów był kontynuowany w czterech sekcjach tematycznych (dwóch językoznawczych i dwóch literaturoznawczych). Spotkanie językoznawców rozpoczęła sekcja „Akty mowy jako jeden z czynników »pokoleniowego« rozwoju języka czeskiego”. Jako pierwsza wystąpiła prof. PhDr. J a n a H o f f m a n o v á, DrSc. z Akademii Nauk Republiki Czeskiej w Pradze, która w swoim referacie *Projevy generační asymetrie v české talk-show (vzájemná kategorizace účastníků, vyjednávání pozic)* podjęła interesujący i aktualny problem różnic pokoleniowych w czeskich programach talk-show. Natomiast dr A n n a Z u r a z Uniwersytetu Wrocławskiego w referacie *Diskusja w Internecie. Językowe wyznaczniki konfliktu* zajęła się charakterystyką różnic językowych w wypowiedziach na forach internetowych. Również doc. PhDr. E v a H á j k o v á, CSc. z Uniwersytetu Karola w Pradze opisywała w swoim wystąpieniu komunikację elektroniczną, prezentując jeden z jej aspektów: komunikację między studentami a wykładowcami (*Elektronická komunikace mezi studenty a pedagogy*). Kolejne referaty dotyczyły innych sfer komunikacji językowej. Prof. PhDr. J a r o s l a v H u b á č e k, CSc. z Uniwersytetu Ostrawskiego w referacie *O diglosii jako zdroji jazykových střetů a změn* omówił zagadnienie dyglosji oraz sposoby jej interpretacji, zwracając także uwagę na źródło dyglosji czeskiej, na które składają się między innymi zmiany historyczno-społeczne. Mgr J i t k a L u k á š o v á z Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie zaś zwróciła uwagę na zróżnicowanie odmian czeszczyzny i ich zastosowanie jako kodu komunikacyjnego w procesie nauczania cudzoziemców na początku wieku XX (referat *Interakce spisovné češtiny a běžně mluveného jazyka ve výuce češtiny pro cizince na začátku 21. století*). Natomiast doc. PhDr. D i a n a S v o b o d o v á, Ph.D. z Uniwersytetu Ostrawskiego w referacie *Cizojazyčné prvky a jejich formy v očích mládeže a dospělých* zajęła się sposobem wykorzystania zapożyczeń w języku młodzieży i dorosłych. PaedDr. H e l e n a C h ý l o v á z Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie zaprezentowała różnice w wypowiedziach o charakterze monologowym, reprezentujących współczesny czeski język komunikacji codziennej, występujących u przedstawicieli odmiennych pokoleń (*Podoba běžně mluveného jazyka v současném monologu dvou generací*).

Kolejna sekcja językoznawcza – „Odmiany i style językowe jako wyraz opozycji tradycji i współczesności” – przyniosła również wiele ciekawych i ważnych spostrzeżeń. Jej obrady rozpoczęła PhDr. I v a n a K o l á ř o v á, CSc. z Uniwersytetu Tomáša Garbige Masaryka w Brnie, która w referacie *Odrasť setkáni generací z různých století v jazyku novely O. Bystřiny* przedstawiła pokoleniowe zróżnicowanie języka czeskiego na przykładzie wypowiedzi bohaterów noweli Otakara Bystřiny, pochodzących z różnych stuleci. Kolejny referat *Pišňová tvorba Xindla X jako aktuální generační výpověď* PhDr. L u c i i A n t o š í k o v e j z Uniwersytetu Wiedeńskiego

dotyczył twórczości popularnego rapera Xindla X i wskazywał na sposób wypowiedzi współczesnego młodego pokolenia XXI wieku. PhDr. J i ř i Z e m a n, Ph.D. z Uniwersytetu w Hradcu Králové zaś omówił konflikt pokoleń na przykładzie artykułów zamieszczanych we współczesnych czasopiśmie dla dziewcząt (*Prezentace generačních střetů v dívčích časopisech*). Sekcję zamykał referat *Hanácké nářečí a jeho předávání mezi generacemi* mgra O n d ř e j a K m e n t a z Usti na Łabą, który zajął się problemem funkcjonowania we współczesnych Czechach komunikacji gwary i na przykładzie gwary hanackiej omówił problemy występujące w komunikacji międzypokoleniowej z wykorzystaniem kodu niestandardowego.

Pierwsza sekcja literaturoznawcza nosiła nazwę „Motywy i prądy literackie jako wyraz buntu nowego pokolenia”. Referatem wprowadzającym było wystąpienie *Okna v bouři» versus »Zazděná okna« (Česká moderna a básnické tradice v jejich charakteristických motivech)* prof. PhDr. V i k t o r a V i k t o r y, CSc. z Uniwersytetu Zachodnioczeskiego w Pilźnie, traktujące o czeskiej modernie i tradycji literackiej z jej charakterystycznymi motywami. Kolejny referat *Realistický romantismus a romantický realismus – střety a shledávání* przedstawiła doc. PhDr. M i l a d a P í s k o v á, CSc. z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie. Dotyczył on aspektów realizmu i romantyzmu w literaturze w kontekście walki i poszukiwań własnej indywidualności. Dr M a r t i n T i c h ý, Ph.D. zaś z tego samego ośrodka zaprezentował referat *Stanislav K. Neumann okolo roku 1910: mezi generacemi, mezi civilizací a přírodou*, analizując w nim twórczość Stanisława Kostki Neumanna pod kątem idei estetycznych, wynikających z odnalezienia się autora w konkretnych pokoleniach literackich, epokach i cywilizacjach.

Następnie wystąpili przedstawiciele Uniwersytetu J. E. Purkyniego w Usti nad Łabą: mgr V á c l a v J i n d r á č e k zaprezentował referat *Puchmajerovy almanachy a jejich vztah k preromantickým tendencím*, szczegółowo omawiając aspekt tendencji preromantycznych w almanachu Antonína Jaroslava Puchmajera, a mgr M a r t i n Ž e m l i č k a omówił aspekt polityczny-kulturowy spojrzenia na czesko-polskie kontakty zaprezentowane w tekstach kronikarzy Galla Anonima i Kosmasa (referat *Česko-polské kontakty očima kronikářů Galla Anonyma a Kosmy*). Obrady tej sekcji zakończyło wystąpienie *Mladá generace polských autorů z českého Těšínska – pokolení bilingvní* doc. PhDr. L i b o r a M a r t i n k a, Ph.D. z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, który przedstawił problem młodego pokolenia polskich autorów na Zaolziu, które już ze swej natury jest pokoleniem bilingwalnym, czyli także dwukulturowym. Ich twórczość bowiem czerpie nie tylko z polskiej tradycji literackiej, ale także czeskiej.

Drugą sekcję literaturoznawczą – „Nowe (pokoleniowe) odczytania literatury czeskiej” – rozpoczęła mgr K a t e ř i n a K o v á č o v á z Usti nad Łabą, która w referacie *Odkaz Karla Hynka Máchy z perspektivy současnosti* skupiła się na prezentacji nowego odczytania utworów Karla Hynka Máchy z perspektywy współczesnego pokolenia i współczesnych poetyk. Następnie mgr Z d e ň k a V e l i č k o v á z Uniwer-

sytetu Ostrawskiego przedstawiła dyskusję krytyków literackich nad oceną twórczości Jana Skácela, wykazując ich pokoleniowe spory (*Generační střety literárních kritiků při hodnocení díla Jana Skácela*). Mgr Justyna Kościukiewicz z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu w referacie *Kritická reflexe české a polské literární kritiky »Nevědomosti« Milana Kundery* omówiła polskie i czeskie odczytania utworu Milana Kundery przez krytyków literackich. Starciom z krytyką literacką autora młodego pokolenia poetyckiego, Bogdana Trojaka, było poświęcone wystąpienie mgra Jana Nemečka z Uniwersytetu Ostrawskiego (*Bogdan Trojak – autor nové básnické generace ve střetech s literární kritikou*). Autor referatu wskazał na problemy kształtowania się idei estetycznych pod wpływem nie tylko formowania się nowej myśli literacko-filozoficznej, ale także pod wpływem ścierania się jej ze starymi poetykami. Sekcję tę zamykał referat *Za-, přes- a jiné lingvistické po-hádky post-moderního básníka, výtvarníka, hudebníka...* Petra Nikla dotyczący twórczości postmodernistycznego poety, plastyka i muzyka Petra Nikla. Wygłosił go PhDr. Bohuslav Hoffmann, CSc. z Uniwersytetu Karola w Pradze.

Dwudniowe obrady uświetniło wręczenie Pani Profesor Dobravie Moldanovej książki jubileuszowej *Svět kreslený slovem*, dedykowanej czeskiej literaturoznawczyni z okazji 75 rocznicy Jej urodzin. W tomie jubileuszowym znalazły się artykuły wielu bohemistów polskich, czeskich i słowackich, i nie tylko bohemistów, także polonistów czy anglistów. Wśród grona tych autorów znalazło się także wielu uczestników omawianej konferencji.

Po zakończeniu obrad odbyło się krótkie podsumowanie pracy w poszczególnych sekcjach. Językoznawczą oceniła prof. Marie Čechová, a literaturoznawczą – prof. Svatava Urbanová. W ich wypowiedziach pojawiło się kilka wspólnych i ciekawych wniosków, między innymi dotyczących wielu nowych spojrzeń na problem pokolenia w języku i w literaturze. Potwierdzono zgodnie, że na konferencji miała także miejsce interesująca wymiana poglądów między kilkoma pokoleniami naukowców, biorących udział w konferencji. Dziękowano za ciepłe przyjęcie i spraw- ną organizację, a prof. Mieczysław Balowski zapewnił, że za dwa lata czeka nas kolejne bohemistyczne spotkanie naukowe.

Joanna Maksym-Benczew, Racibórz